

# DÉLVIDÉKI SZEMLE

1944. MÁJUS

III. ÉVF. 5. SZÁM

## Emlékezés Móráékról

### I. A JÓ ISTEN FOLTOZÓ SZÜCSÉNÉL

**A** MIKOR NÁLA JÁRTAM, még a földi embereknek varrta a súbákat. Messzi kell kezdenem, a boldog béke időben. Kolozsvárról kell kiindulnom, hogy elérjek Félegyházának abba az utcájába, ahol beszéltem vele. 1908-ban a kolozsvári régészeti tanfolyamon én is résztvettem. Ki tudná azt megmondani, hogy annyi hallgató között miért éppen a félegyházi származású Móra Ferenc volt az, akivel a szokásos ismerkedésünk már a tanfolyam alatt barátsággá erősödött. Valóság, hogy Erdély fővárosából hazatérve alig telt el egy hét, már Szegeden, családjá körében élveztem szeretetét. Ez a látogatás többször megisméltódott, míg a szomszédos Vásárhely városában gyűjtöttem a lemosolygott népi tárgyakat és az egyszerű nép nemsokba vett szellemi termékét.

A kolozsvári élmények hatása alatt még abban az évben meghívott Porst Kálmán tanár Félegyházára.

Itt láttam először Móra Ferenc szüleit. Ebéd után ugyanis oda mentünk beszélgetni. Sokan voltunk ott akkor s mivel ismeretlen csak magam voltam, apját figyeltem, aki a kemence előtt húzódó asztal végén piros arccal, vidáman beszélgetett Tömörkényekkel és kocingatott velük. Majd édesanyját néztem, aki — míg ott voltunk — a kemence mellett állott fekete selyemkendővel bekötött fejjel, kezében fehér zsebkendőt tartott és szótlanul nézte a közvetlen előtte ülőket, közöttük leginkább Feri fiát. Az édesanya szeretetét kifejező finom hajlása annyira lekötött, hogy még a kemencét is olyan meghajlottnak láttam.

Következő évben újra elhívott Porst Kálmán, akkor már gimnáziumi igazgató barátom. Napközben, míg őt a tanítás elfoglalta, én a szücsmesterség tanulmányozásával töltöttem az időt. Tudtam, hogy a vásárhelyi szücslegények Félegyházára is vándoroltak s úgy gondoltam, ha az itteni szücsöket és munkájukat megismerhetem Kálmán barátom jóvoltából, látni fogom, mit vettek át a félegyháziaktól. Szalay Gyula tanár, szintén a kolozsvári tanfolyamról ismert cimbora volt hűségese kísérőm tanulmányozó utamban, ő is ekkor kezdte az ottani múzeum alapjait megvetni. Naponként más-más szücsmestert kerestem fel. Sallai János, Terjék Gábor szücsökre emlékszem legjobban, meg Móra Mártonra.

Akkor reggel, mikor Móra bácsihoz mentünk, egy kis hó is esett, csak éppen annyi, hogy beborította a fekete földet. Délelőtt 10 órakor indultunk el a gimnáziumból Szalay Gyulával. Mire a Széles

utcába értünk, ahol Móra bácsi lakott, kisütött a nap. Az erős, éles napfény olyanná tette az udvart, hova beléptünk, mintha nem is a földön jártunk volna. A ház fehérre meszelt falán a tető árnyéka se látszott. Annyira visszaverődött a fény a hóról. A szemem is úgy elkápráztatta, hogy azt éreztem, mikor a pitvar 2—3 lépcsőjén lépegettünk fel, mintha álomban mennybevivő, beláthatatlan üveggrádícson mennék fölfelé: A hófehér pitvar is olyan különös, misztikus világítású volt, hogy lepadlásolt mennyezete boltívesnek hatott. Már egész természetesnek vettem, hogy kopogtatás után a szobába lépve egy fehérhajú, álombeli, öreg embert találtam, ki az asztal közepén ült subával körülvéve, melyet foltozgatott. Barátságosan nézett rám, mint ismerősre. Kezeltünk. Móra bácsi foltozgatott tovább.

— Vél-e rám Móra bácsi?

— Ismerősnek látom — tekintett fel munkájából.

— Én is résztvettem tavaly a gimnáziumi előadáson Ferkó fiával, Tömörkénnyel. Délután meg Móra bácsiéknál voltunk vendégségben.

Fejével intett, hogy most már rendben van, honnan emlékszik.

Mondom, mi járatban vagyok. Meg akarom örökíteni ezt a kihalóban levő magyar mesterséget és azt a sok szép virágot, amikkel a szücsök lelkük tárházából telehintették a subákat.

— Más világ volt, megfizették a munkát, féléjtszaka elvarrogattunk, fiatalabbak voltunk. Sok virág kellett akkor...

— Hány félét varrtak?

Sorolja egymásután. Elnézem hatalmas hüvelykuját, amint rajzolja a sok, szép virágot, egyiket a másik után. Alighogy kimondja a nevét, már odakanyarítja a papirosra. Aláírja a virág nevét is. Ezekből a betűkből jobban megismerem, mint beszédéből, mert olyan értelmesek és olyan tiszták, mint amilyent csak tiszta lelkű gyermek ír. Fehér fejjel így írni, kevés embernek adatott meg.

Nem tudom magyarázatát adni, de széles hüvelykujjáról Ferkó fiát látom magam előtt.

— Harisnya kötöket kik rendeltek?

— Nem rendelésre csináltuk azokat. Ahol szép lány volt, oda készült. Csak úgy hányták be az almákat, bizon, mindent. Jó dolga volt a szücslegénynek!

Fényesség ül az orcára és nagy nyugalom sugárzik róla. Ahogy ott ül az asztal tetején subával körülvéve, abban a csupafehér szobában és körülvéve a nagy fényességtől, a napfénytől, azután a csodálatos fehér falak egyszerűsége s a rajta váltakozó finom árnyékok, minden együttvéve olyan jelenség, mintha szent helyen állanék, nagy harmóniát hallva.

Hosszabb szünet után mondom: Nincs szebb, mint a szép, fehér szoba.

Ha az enyém volna ez a ház — feleli — olyan fehér lenne mindenütt, mint az angyalok, szép, fehér.

Isten áldja meg — búcsúzok tőle — minden szeretetem kézzsoritással igyekszem éreztetni vele. Soká eresztem el munkás kezét.

Móra bácsi fehér birodalmában tovább varrja a zöld rozmaringgal beszegett báránybőr subát.

Jövünk kifele a fehérségből s lépegetünk az üveggrádicson lefele könnyedén, a fényességtől megtisztultan. Az utcán vagyunk már a fekete földön, de az élesen fénylő napsugarak, melyek a havat se mulasztották el, fenntartanak egy felső világban.

Csak mikor megszólal Gyula barátom, hűséges kísérőm, hogy bizony az öreg tönkrement, láttad, tavaly nem ilyen lakása volt... akkor érzem, hogy már a földön járunk.

Azóta Móra bácsi a jó Isten foltozó szúcse lett. A házat is elbontották, helyét a szél fújja. Azok lelkében él az öreg, akik szerették. Én áldom a Mindenhatót, hogy gyermeki szemmel és lélekkel látni engedte már idelelni az odafönt elkészített fehér házában azt, akit foltozó szúcének választott.

## II. AZ ÖRÖK GYERMEK

EZELŐTT 17 ESZTENDŐVEL, vagyis 1927-ben töltötte be Móra Ferenc írói működésének 25 éves évfordulóját. Akkor egy egész éven át ünnepelte írói géniuszának hívó serege és hajtottak fejet művészete előtt irányok és pártok különbség nélkül. És mindazok az írók, akik előtte szert tettek már némi elismerésre. Mikor 1928 év január 30-án Budapesten a Városi Színházban tartott matinén megjelent a pódiumon Móra Ferenc, háromezer főnyi közönség felállva üdvözölte szünni nem akaró tapssal és lelkes éljenzéssel. Nem sokkal azután szűkebb körben ünnepelték barátai, ünnepi vacsorán írotársai, majd munkáinak kiadóhivatala, legvégül a Petőfi Társaság. Összes műveinek megjelenése alkalmából pedig folyóiratok és napilapok magasztalták tehetségének súlyát, értékét, jelentőségét. Ezekben az ünnepélyeken és ezekben a lapokban hivatott szónokok, ismert tekintélyek méltatták mint költőt, szépirót, humoristát; üdvözölték, mint művészi előadót, az írás és gondolatközlés nagy mesterét; bemutatták mint zoológust, botanikust, archeológust, ethnographust, grammatikust, csillagászt, aki Szeged mindentudója, polihistora az összes tudományoknak. A szegedi egyetem díszdoktorsággal tüntette ki. Halála óta az elismerés csak fokozódott. Mit tudhatok mondani én erről a kiváló íróról, nagy tudományú múzeumigazgatóról, akiről legelső írónk, műkritikusaink megállapították, milyen páratlan művésze az írásnak, milyen nagy birtokosa a különböző tudományos ismereteknek. Móra Ferencnek én nem erről a sokoldalúságáról szándékozom megemlékezni, hiszen Mórát csak szeretni szokták, hanem el akarom vezetni hallgatóimat ahhoz a forráshoz, gyermeki tiszta, naiv lelkéhez, mely éltetője, táplálója minden irányú munkásságának. Mert ez a bámulatos képzelőtehetségű írónk nagy tudománya mellett szívében gyermek volt mindvégig. Haláláig megőrizte gyermekiességét, Istennek ezt a legnagobb ajándékát.

Mint már említettem Kolozsváron ismerkedtem meg Móra Ferencel. Harminchat esztendővel ezelőtt történt, hogy mint a hód-

mezővásárhelyi múzeum örét az állami kiküldött a kolozsvári régészeti tanfolyamra. Az ország minden részéből gyűltünk ott össze, így állott elő az a ritka helyzet, hogy alig volt közöttünk valaki, akinek ismerőse lett volna. A tanfolyam azzal kezdődött, hogy először is lefényképezték a 30 főből álló hallgatóságot, mert az első nap mindnyájan együtt voltunk. Cholnoky professzor ugyanis másnap külföldre utazott. Az egyetem udvarán összeállított csoport ismeretlen tagjai közül erősen kivált egy csodálatosan vonzó, megnyerő külsejű kollega. Olyan egyénisége volt Móra Ferencnek, hogy aki először látta is, vagy beszélt vele, úgy érezte, mintha régi, meghitt, jó barátal állana szemközt, csakúgy húzta magához az embert. Beszédese, nagy feje, balra fésült, már akkor is deresedő haja, szelíd, mosolygós arca, magasan ívelt homloka, szemöldöke, mélyenülő, nevető szemei olyan hatással voltak rám, hogy alig vártam a fényképezőmasina elcsettentését, rögtön hozzámentem pár szó váltására. Nagy volt örömöm, hogy arra a vidékre való és éppen úgy övel beszél, szögediesen, mint én. Harminchat esztendővel ezelőtt még nem voltam ilyen csöndes muzsika, mint manapság. A népeletből vett megfigyeléseim, humoros történeteim meghallgatására minden este kiültek a Kikakker kávéház terraszára nemcsak kollegáim, de még tanáraink is. Legtöbbször éjjél vetett bennünket haza. Ilyen alkalommal mellém ült Móra tüntetőleg. Délutánonként pedig, előadás után, Leszih Andor miskolci múzeumőrrel együtt ültünk Móra Ferinél. Sohasem tudtuk kibeszélni magunkat kedvünkre.

A tanfolyam végeztével Mórával együtt utaztam haza. Ez útunkban tudtam meg tőle, hogy kiskunfélegyházi születésű, apja szücsmester. Elmondta, hogy a félegyházi plebánus papnak akarta neveltetni, de aznap virradóra, mikor menni kellett volna Kalocsára, meghalt a jóakaró papja. Így azután tanári pályára ment, egy évig tanároskodott is Felsőlövön. Innen került Szegedre ujságírónak, majd 1904-ben múzeumőrnek a városi múzeumhoz. Megtudtam azt is, hogy nős, van egy kis lánya, „egyetlen termése almafájának”: Panka. Szürkülő hajáról azt hittem, legalább is 50 esztendő, pedig a három iket sem érte el.

Pár nap múlva levelet kaptam tőle, hívott hozzájuk. Másnap ott voltam. Ilyen beruccanás azután gyakran ismétlődött. Napfényes, békés, csendes hajlékukban, kedves családjá körében, meg a múzeumban kettesben eltöltött idő alatt ösmertem meg gazdag lelkét. Mert mikor a múzeumban sorra mutogatta az általa kiásott kőkori telep edényeit, szerszámait, gyerekjátékait, nem esett szó tudományos rendszerbe sorozásról, se nagyképű okoskodásról, vitatkozásról, hanem, ahogy kezébe vette egyenként ezeket az 5—6000 éves gyerekjátékokat, annyi gyöngédséggel tartotta újjai között, mintha őskori kis gazdájuk kezecskéit fogná, arccskáikat simogatná és olyan élvezettel tapogatta az azokon észlelhető ujjak nyomait, mintha kis leánya kacsóiból kerültek volna ki. E játékok mindegyikéről mondott annyi szépet és kedveset, hogy észre se vettük, mikor delet harangoztak. A holt tárgyaknak lelke lett, beszéltek azok az örök anyai szeretetről, az anyjához símuló kis gyermek ártatlanságáról, új életről, finomságról. Bármiről és bárhogyan beszélt is, azt érez-

tem; hogy Isten titkait csak a gyermek lelkén át kémlelheti ki a legnagyobb elme is. Szébbnek láttam a világot, tisztábbnak magamat. Ezen az egy délelőttön láttam és győződtem meg, hogy Mórának gyermek örömeire szomjas a szeme, a lelke. Aki így tud beszélni a holt tárgyairól és lelket adni azoknak, családi élete sem lehet másforma. Mikor azután verseit átolvasgattam, tapasztaltam, hogy ezek a szívéből csendült dalai legnagyobb részben feleségéről és kis lányáról, aranyhajú Pankáról íródtak és minden sorából ugyanazt a mély szeretetet olvastam ki, mint amit a kőkori játékokról mondott.

Ebéd után magunk maradtunk. Miről diskuráltunk, már elfelejtettem. Arra emlékezem csak, amit magáról beszélt. Hogy kis gyermek korában hanyattfekve mint szerette nézni a felhőket, miként rakta össze felhőkből a paradicsomkertet, hogyan szabta ki aranycsipkés felhőkből Évát. Ez a kedvtelése nemcsak gyerek korában volt meg, megtaláljuk utolsó írásaiban is. Mikor Petőfi születésének százéves fordulóján köszönti legnagyobb lírikusunkat, úgy áll előtte, mint az égi mezőkön felhőbárányokat legeltető jámbor pásztor. Egy másik helyen azt írja, hogy a felhőnyájak vidoran legelnek a kék mezőben, a jó Isten napsugarakból font ostorával terelgeti össze szép szóval. Ha nem boldogul szép szóval, szélkutyáival úzi, hajtja őket. Mert a felhőbárányok is olyanok, mint az ember-bárányok. Le-letérnek, elkóvályognak a nekik rendelt csapásról.

Gyerek korában, ha kijuthatott a vasúttöltésre, összeszedegette a símára koptatott, lapos, kerek kavicsokat: a tejfehéreket, meg a pokolköszínű feketéket. Szerette nézegetni, simogatni ezeket a mások előtt nevetséges értéktelenségeket, de Móránál nagy értékeké válnak: a világoasság és a sötétség szimbolumaivá.

Elbeszélte azt is, hogy szerette összeszedegetni az üvegcserepet. Messziről úgy tündöklött a homokból, majd kiverte a szemét. Nagyot dobbant a szíve látásán, szaladt oda lelkendezve s beletörülgette az ing derekába.

Közelről nem ragyogott úgy, de ha a napnak tartotta, vakítóan szórta a szikrát. Bizonyos volt benne, hogy az *gyémánt* és valami jókedvű tündér hajította az útjába. Akkoriban abban a tudatban élt, hogy a tündérek úgy röpködnek körülöttünk, mint a legyek, s azt hitte, úgy szórják a gyémántot, mint ő a cseresznyemagot. Mikor a szeméhez emelte az üveget, látta Tündérországot. A kutyatej virágok szivárványszínű fáknak látszottak. A csillámos homok csillogott-villogott, mint a porrátorjt gyöngy. Kék hangyák mászkáltak rajta és a legyek úgy röppentek el előtte, mintha rubincsöppek lettek volna.

Sóhajtva mondta, soha sem lesz többet olyan boldog, mint akkor. Annyiszor járt Tündérországba, ahányszor akart. Nem kellett hozzá más, csak üvegcserep, azaz *gyémánt*. Ezt a nagy kincsét nem kellett féltenie, mert csak ő tudta micsoda és milyen értékű. Még édesapja sem tudta, pedig az volt a legokosabb a világon. Egyszer megpirongatta, mikor az ünneplőkabátja zsebében találta. Azóta éjtszaka is markában szorongatta kincsét.

Utoljára aztán oda adta a jó Istennek, rátévén a templomban az oltár sarkán levő fatányérra. A jó Isten mosolygott, mikor kezébe vette a gyémántot és attól a mosolytól egyszerre szívárvány színe lett az éjtszakának, olyan mint amilyent a gyémánt szokott mutatni.

Élete végéig sem tudott leszokni erről a gyerekszokásról. Az utcán, árokparton talált színes üvegdarabokat felszededegette, mint gyermekkorában a homokból. És csakugyan ott volt íróasztalán egy kis japán puszpángfatányéron, abban tartogatta ezeket a piros, kék, sárga cserepeket. Aki látta, mosolyogva kérdezte: Mire valók ezek? De Móra gyermeki szemében igazi nagy értékek, *gyémántcserepek* voltak még öregedő korában is. Mikor nagyon fáradt volt, vagy ahogy mondta „a kis fűrészek nagyon dolgoztak agyában“, eljátszogatott velük, kiszökött ebből a seszínű világból egy piros világba, kék világba, sárga világba és akkor, agyában nyiszogó fűrészek egyszerre elhallgattak. És amikor csönd lett benne, ráfogta az üvegcserepet az égre és azon keresztül mindig meglátta az Istent.

Mint a legtöbb gyermek, Móra is nagyon szeretett szappanbuborékokat fújni. Még őszbecsavarodott korában is az volt vasárnapdélutáni szórakozása, hogy szappanhabot kevert és abba szalmaszálat dugott s átengedte magát a teremtés örömeinek. Minden szappanbuborék egy álomvilág s ha még egy kis szivarfüstöt is sóhajt bele az ember spirális csillagködnek, akkor igazán benne érzi magát a genezis első fejezetében, — hogy szavaival éljek.

Mikor azonban az első világháború utáni összeomlás idejében a szappan megdrágult, családjá leszoxtatta erről a szenvedélyéről. Azóta inkább tárcákat írt, az kevesebbe kerül — tréfál Móra — mert csak papír, tinta, toll kell hozzá, meg egy kis szusz.

1926—27-ben azonban kezdett visszatérni a régi szenvedélyéhez. Azóta kevesebb a tárca, több a szappanbuborék, melyeket egy kis gyerekágy fölött ergetett. Az ágyacskából kiemelkedett egy mosolygó angyalfejecske, nézte a fehérfejű ember produkcióit, kis száját rátátotta az üvegalmákban égő, lobogó szívárvány pántlikákra, azután összecsapta két kacsóját, összetört egy káprázatos tündérvilágot és kacagott hozzá nagyon szívből, nagyon hangosan, nagyon boldogan... Van-e nagyobb boldogság és dicsőség, mint mikor a nagyapa meg tudja kacagtatni az unokáját.

Ha már szóba hoztam kis unokáját, elmondok még valamit vele kapcsolatosan. 1925 május 24-én avatták fel a kormányzó úr jelenlétében Veszprémmegye új múzeum épületét, melyre összegyülekeztek az ország minden részéből a múzeumok és könyvtárak tisztviselői, annyival inkább, mert a világháború kitörése óta nem volt olyan alkalom, mely összehozhatta volna az egy irányban egy célért dolgozókat. A szokásos ismerkedési estről már kezdtek hazafelé szállingózni, mikor 12 óra tájon megjelent a teremben Móra Ferenc. Közlebbi barátai rákiabáltunk, hol késlekedett ily soká. Mire azt felelte: „Sok dolga van annak, akinek *unokája* van!“ Sokszor láttam Mórát örülni, de olyan boldognak és büszkének még egyszer se, mint amikor tudtukra adta, hogy pár nappal azelőtt unokája született. Azóta figyelemmel kísértem tárcáit, különböző

városokban és egyesületekben tartott előadásait és lehetetlen volt észre nem vennem, hogy azok kis unokájáról/szólólanak, még ha más is a tárgya, fénypontja bizonyosan a fejlődő kis „vadember“. Még a képes ujságok is azt a képét közölték Mórának, amelyiken unokáját szorítja magához.

Mióta elkerültem Nyiregyházára, nem sokszor találkoztam Mórával, annál sűrűbben írásaival. Az ujságokból tudtam meg előhaladását, sikereit, hogy Tömörkény halála után igazgatója lett a Somogyi könyvtárnak és múzeumnak, főszerkesztője a Szegedi Naplónak, tagja a Petőfi Társaságnak, rendes munkatársa a Magyar Hirlapnak. Magánéletéről, családi eseményekről, leveleiből értesültem.

A Szegedi Naplónál, ahol riportereskedett, alig töltött egy évet, mikor Pósa Lajos észrevette tehetségét és azt mondta neki, írjon meséket. Az *En Ujságom* részére. Tíz esztendeig dolgozott a Pósa bácsi lapjába és 500-nál több mesét írt abba. A leghálásabb, de a legnehezebb is gyerekeknek írni. Mórát egyszerre szívükbe fogadták kis olvasói, mert senki sincs, aki olyan közel tudna férközni a gyermek szívéhez. A gyermekbarát Móra természetesen jó tanító is, amit legjobban bizonyítanak elemi iskolás könyvei, melyek alig egy év alatt úgyszólván az egész világ magyarsága előtt ismeretesebbek lettek. Aki Móra lelkének legrejtettebb titkait akarja megismerni, az csakis gyermeknevelő könyveit olvassa el. De akár gyermekeknek, akár felnőtteknek ír Móra: megkacagtatja és megrikatja közönségét és közvetlenségének varázslatos erejével odaviszi őket, ahova és amerre fantáziája őt magát is ragadja.

Szemtanúja voltam annak, miként ír. Csak a külsőt veszi a világból, az életből, lelket, belső életet ő ad belé. 1926 októberében Kecskeméten volt az évi vándorgyűlésünk, amikor Alpárra is kimentünk, honnan a honfoglaló követek nyaláb fűvet vittek Árpádnak. A község előljárói fogadtak bennünket. Móra, kivel együtt mentem, nagy beszélgetés közben egyszer felkiált: „nagyszerű!“ Akkor vettem észre, hogy az előljárók között levő rettenetes kövér pap tetszett meg neki. Jegyzőkönyvébe ennyit írt be: „alpári pap“. Többre nem volt szüksége, a többi ő adta, amit élményeiből bámulatos képzelőtehetsége diktált neki.

Kevesen tudják és sejtik, hogy ez a múzeumában nagy elfoglaltságú ember mikor írta azt a sok, naponként megjelenő irodalmi cikkét. Délelőtt 10 órakor ment a múzeumba s még a bemutatásra vitt könyveket se tudta kiválasztani, mikor kéziratért jöttek. Jelenlétemben háromszor küldte el a szedőgyereket, hogy velem foglalkozhasson. Elharangozták már a delet, mikor figyelmeztetésemre visszavonult szobájába. Még bele sem melegegtem az olvasásba, már kész volt a vezércikk. — Általában gyorsan dolgozott, megmondásra kevés idő állott rendelkezésére: tartalom és forma egyszerre jött nála. Délután ismét elfoglalta a hivatala. Este a társadalmi élet. Csak mikor a vendégek éjjel felé elmentek és családjai is pihenni tért, foghatott hozzá a munkához és éjnek éjtszakáján szántogatta a papír-barázdákat és vetette a betű magot a fogékony

lelkek számára, akár az iskola padjaiban ültek, akár az élet iskolájában tanultak.

A sok munkájában kifáradt Móra azután a szabad természetben pihente ki magát. Otthagytta a várost, melynek füstje piszkolja az eget, és kivette magát a szegedi tanyákra, hol a síma, tiszta ég alatt felfrissült testben, lélekben a pirosképű, ragyogószemű tanyái népek között és teleszívta magát a virágos zöld mező édes illatával.

Itt még álmai is szebbek, mint a városban: virágszagúak. Otthon jár álmában Félegyházán, a Daru utcában, abban a házban, melyben született. De hogy nem talál otthon senkit, még a Szana kutyát sem, hajnal hasadékán a mennyországba megy. Ott nem tudja mit csináljon, merre menjen. Találkozik egy juhászforma öreg emberrel, attól kérdezősködik. Megtudja tőle, hol lakik anyja és hogy itt nagy rangban van. Ő a mennyország kenyérsütőgetője. A jó Istennek is ő süti a kenyeret, meg az égben lakó tömérdek lelkeknek. Édesanyja a felhő kapujában várja, hamuszínű kendő a nyakában, fekete selyemkendő a fején. Kezet csokol neki, és beszélgetnek. Eközben észreveszi, hogy a fia édesgyökeret tart a kezében. Miért nem mondd, hogy éhes vagy? Hiszen ki van itt adva a te porciód is. Azzal a házba ment és kihozta éhes fiának cipóját. De bizony az korpából készült. Keserű is, savanyú is, kifordult a szájából. Ilyet örölt az élet malma. Bement a házba, ismét kihozott egy másikat, a saját porcióját. Az meg keletlen. Miért van ez édesanyám, hiszen nem volt magának annyi bűne. De volt — mondja anyja — mert jobban szerettelek benneteket, mint kellett volna. Azzal kerülfordult, hozza a harmadik cipót, az édesapjáét, mely piros púpú és gyerekkori íze van, de barna: nem eheti a fia. El akar menni, hiába tartóztatja anyja. Ujra bemegegy hát a házba, és kihoz egy hófehér cipót, és falatokra tördelve rakja a fia szájába, amit az jó ízűen megeszik. Ekkor így szólt az anyja: Az örökkévalóság kenyéréből adtam neked kis fiam, de most már engem nem látsz világ végezetéig. — Csikorog a kilincs, nyílik az ajtó és a jó Isten megjelenik két őrzőangyalával, kiknek megparancsolja, hogy anyját zárják az aranyszekrénybe, melyből az ő kenyerét elvette. Hiába kiabál fia anyja után jajgatva, könyörögve, szíveszakadtan, hogy édesanyám... A jó Isten elmosolyodik és felemeli mutatóujját a szekrény felé, melyből kirebben egy hófehér galamb, csak a fején van fekete selyem toll. — Csakugyan arra ébred Móra, hogy egy fekete fejű fehér galamb kopogtat az ablakán.

Itt a tanyán jókor kel és hajnali harmaton már a szomszéd erdőben barátkozik a fákkal. A tanya előtti *eperfa* úgy tűnik fel neki a szabadfák társadalmában, mint afféle várjobbágy. A *méltóságos tölgyek* kevélyek, még makkjukat is olyan halkán potyogtatják, mint a született főrendek a szót. Az *öreg fűz* kedélyes, kőver kanonokra emlékezteti, a *fiatal cingár* növendék papra. A *juharfák* széllelbélelt bohémek; a *fekete nyárfák* a homok puszták búsuló betyárjai, a *fehérék* locsognak-fecsegnek, mint az újságírók; a *fenyvesek* az örökkévalóságot mimelik örökzöldjükkel, az *akác* a derék és hasznos közpolgár. A *nyírfát* szereti a legjobban, mely olyan



mint a titkokat álmódó fehér szűz. Ez az utolsó fa, melyben a nimfák és driádok lelke még hazajár. Az a kívánsága, hogy a sírjára is nyírfát ültessenek. — Mórában a fák lelke élt. A jóságnak olyan atmoszférája árad belőle, hogy az ember maga is jobbnak érzi magát a társaságában.

A természet nagy imádata élteti lelkét, abból merít bátorságot a különben szelíd, bátortalan ember. Mikor 1902-ben Szegedre ment, Kulinyi Zsigmond, a Napló szerkesztőjének hívására ujságírónak. sokáig ödögött a Dugonics-téren a redakció körül. Nem mert bemenni. Ödöngése közben elvetődött a Széchenyi-térre. Senki ismerőse nem volt ebben a városban, most járt itt először életében. Nagyon levert, nagyon szomorú volt. A posta előtt azután csoda történt vele. Tavasz volt, feslettek a rügyek, egynémelyik korán nyitó bokor virágdíszben állt. Ott a posta előtt megpillantott néhány sárga virágba borult bokrot, a gyönyörű, szép forsitiákat. Valami csodálatos öröm, megkönnyebbülés fogta el. Mégis csak van ismerőse ebben az idegen városban. Odaállt a virágos bokor elé és sokáig nézte. Büszkén gondolt arra, napjában sok száz ember megy el mellettük, akik észre sem veszik szépségüket, akik nem is tudják, hogy forsitia a nevük. Ennek azután annyira megörült, hogy leült a kert vas korlátjára és — megette a magával hozott darab sajtot. Azután nekibátorodva, bement a szerkesztőségbe, ahol fel is fogadták ujságírónak 50 frt-ra.

A lelkében zsongó dalokat, melyek a szücsműhelytől — hol nevelkedett — kísérték, hiába próbálta eltemetgetni archaeológiával, botanikával, grammatikával, ethnographiával és a legnehezebb súlylyal, a lapszerkesztéssel, felnyöszörögtek azok, mint az elásott kutyakölyök — írja egyik helyen. Mégis csak író lett. Költővé tette érző naiv lelke. Ő ugyan azt mondta egyik írásában, hogy álomrért kaszása, ki a szeleknek gyűjti a szénaboglyákat, de olvasóközönsége tudta életében is, hogy a szép álmoknak élő Móra azt fejezte ki ezzel, hogy szegény maradt egész életében és tudta azt is, hogy Móra Ferenc boldog költő volt, akit túléltek álmai. Hogyis tudhatott volna vagyont gyűjteni az, akinek kis unokája megneveltetése, a növények illata és színei, meg a felhők szemlélése nyújtotta a legnagyobb örömet. Mikor először kapott 100 koronát egyik verséért, vett belőle egy teleszkópot Pesten, hogy azon nézhesse az Andromédea ködfoltját, vett még belőle otthon öt cserép azáleát, hogy felesége megbocsássa a teleszkópot.

Halála előtt pár évvel azt írta nekem egyik levelében örökös dolgára, elfoglaltságára célozva: „egy nagy tintatartóvá váltam, melyikből éjjel-nappal mártogatnom kell, akár van benne, akár nincs.“ Most már tudja olvasó közönsége, nemcsak a közelállók, hogy a tintatartó kifogyhatatlan volt. Amikor most halála tizedik évfordulóján megemlékezünk róla és szép lelkének varázsát érezzük közöttünk, valamennyiünk közös kívánsága, hogy áldassék az a kéz, mely megrögzítette termő lelke érzéseit mindnyájunk nemesbítésére, megtisztulására.

## III. UTOLSÓ TALÁLKOZÁS

1933 JUNIUSÁBAN, pünkösöd második napján beszéltem Ferkóval utoljára. Filléres vonat ment Miskolcra Szegedre. Így azután átrándultam Pösze lányommal Miskolcra Leszih Andorékhoz, a régi cimboráékhoz, hogy velük együtt Szegedre, illetve Mórához menjünk. Előre tudattuk vele érkezésünket. A vonat azonban soká futott Szegedre, azért ünnep másnapján délelőtt kerestük fel. Ferkó a múzeumba várt bennünket. A viszontlátás örömeinek kiélvezése után megnéztük a képtárat, a régészeti és néprajzi gyűjteményt. Sorra mutogatott minden értékes tárgyat, tanulságos megjegyzésekkel. Dehogy sejtettük, hogy utoljára látjuk jószágos alakját, hogy utoljára halljuk kedves beszédjét. Legfeljebb a hozzánk való szeretetét figyelhettük meg abból, hogy nemcsak az ajtóig kísért bennünket, hanem lejött a sok lépcsőn a térre, ott is velünk tartott az útig és háromszor is kezeltünk, míg elváltunk, vissza-visszaintegtetve az istenhozzádot.

Ősz elején volt. Szolnokon. Késő délután az édesanyja sírjához ment Móra. A temetőben nem járt senki. Jól behaladt már, mikor észrevett két piros arcú lányt, akik, mint a kezükben levő csokrok mutatták, a sírok között barangolva mezei virágot szedegettek. Megszepentek, mert amint észrevették a feléjük közeledő Mórát, azt hitték, hogy ez a bácsi most nemcsak számonkéri tőlük, miért szedték le a virágokat és hogy honnan szedték, hanem el is veszi tőlük, talán bekiséri, és feljeleníti őket. Ilyen gondolatok járhattak a kis fejükben, mert Móra hallotta is, amint az egyik mondta félhangosan:

— Én nem téptem virágot a sírról.

— Én se — mondta rá a másik nagy hirtelenséggel.

Mikor egészen közelükbe ért Móra, látja, hogy iskolás lányok lehetnek s hogy megijedt kis arcukról eltávolítsa, lesimítsa szorongó érzésüket, szeretettel szólt hozzájuk:

— Látom, milyen jó kis lányok vagytok, szeretitek a virágot. Szedjétek máskor is, és vigyétek haza édesanyátoknak.

A kis lányok nem szótak egy hangot sem, de nagy szemeikkel, lelkük tükre érzékeny lémezével meglátták és megéreztek azt a nagy melegséget, melyet az a mosolygós képű, ősz hajú bácsi feléjük sugárzott. Utána fordulva nézték mindaddig, mígcsak el nem tűnt a sírok között.

A két kis lány tanakodva ment, mondták is egymásnak ki lehet ez a bácsi, mert nagyon ismerős. Egyszer csak egyiknek észébe jutott, hogy éppen olyan, mint az olvasókönyvükben levő arckép, mely Móra Ferencet ábrázolja. A felismerés öröme megvilágította előttük azt a sok szép olvasmányt, verset, amit annyira szeretnek valamennyien olvasni, hogy odahaza is elolvassák, még akkor is, ha nincs feladva leckének, a verset pedig könyv nélkül megtanulják és mondogatják. Mennyire örültek a felfedezésnek. Egymásnak mondogatták ugrálva, kezüket összecsapva: Móra bácsi, Móra bácsi, aki az ő iskolás könyvükben benne van! Majd tovább szedték a virágot.

Leszállott az est a temetőre. A Móra látogatása is végetért édesanya sírjánál és mindnyájunk közös sorsa, az elmulás gondolatán elmerengve haladt kifelé a temetőből. Közel volt már a kapuhoz, mikor meglátta, hogy a két kislány ott várakozik rá. Mikor azok észrevették, meg se várták, míg Móra odaér, ők mentek elébe és átadták neki az összegyűjtött virágokat.

Mit érezhetett a két kis lány, azt talán még Móra sem tudta volna leírni, de Feri barátom ezt mondta nekem:

— Soha kitüntetés még ilyen jól nem esett. Nem adom három díszdoktorságért se!

KISS LAJOS

## Eszmék és népek Berlin tükrében

**M**ÁSFÉL ÉVSZÁZAD ÓTA Berlin a világot formáló filozófiai gondolkodás székhelye. Bármilyen eszmét vagy szellemi irányt dobott fel mélyéből az európai kontinens, Berlin nemcsak tudomást vett róla, hanem harcolt mellette vagy ellene — gyakran szellemi és fizikai léte kockáztatásával, akárcsak napjainkban. Az első világháborút követő években a Walther Rathenauok és Liebknechtek Berlinje mutatta egész Európa lázát s midőn a metropolis már-már elmerült a kaotikus zűr-zavarban, porosz tárgyilagossággal és szívóssággal vizsgáztatta az eszméket, vajjon használhatók és termékenyek-e, s Kleist tragédiáira emlékeztetően mérlegelte az érzelmeket és szenvedélyeket, vajjon őszinték és teherbírók-e. Mert semmitől sem írtózott e város annyira, mint a világnézeti kaméleonkodástól, az őszintétlen érzelmektől és a mondvacsinált szenvedélyektől. Saját sebeit is kíméletlenül tárta fel, mert volt bátorsága szembenézni önmagával.

Ma ismét két könyv fekszik Berlin mérlegén. Két könyv áll harcban egymással jelenünk világraszóló küzdelmében: Marx Károly: „Das Kapital“-ja és Hitler Adolf: „Mein Kampf“-ja. Hogy a zsidó Marx Károly — aki Trierben született, porosz arisztokrata hölgy volt a felesége s Londonban főúri módon élt — könyvében mit hirdetett, azt tudjuk. Bevált alkotmányokat, törvénykönyveket, és a Bibliát vonultatták fel közel száz esztendő óta a tömegek ellen, melyek Marx könyvére esküdtek. A polgári középosztály tudósai számtalan könyvben és brossürában vették fel vele a harcot. Mind hiába! A „Das Kapital“ tanait átültették a politikai gyakorlat nyelvére s Moszkva egy világbirodalmon keresztül jelentette be igényét a világalomra.

Húsz esztendővel ezelőtt, 1924-ben jelent meg a másik könyv, Hitler „Mein Kampf“-ja. A német belpolitikában egyedül ez a könyv tudta eredményesen felvenni a harcot Marx tanai ellen. Hitler könyve, melyet várfogsága idején egy bajtársának diktált, önálló beszámoló és vázlat. Egy új világ vázlata. A könyv e hármas tagozódásával már műfajilag is példa nélkül áll a politika irodal-